

УДК 351.522.4:330.131.7(477)

Н.М. Глевацька, доц., канд. екон. наук

Кіровоградський національний технічний університет

В.А. Михайлович, канд. екон. наук

Міністерство освіти і науки України

Зайнятість населення України в умовах нестабільної економічної ситуації: основні проблеми і напрями їх вирішення

Визначено поняття зайнятості. Проведена оцінка рівня зайнятості населення в Україні за період кризи. Узагальнено напрями державної політики в сфері зайнятості та запропоновано шляхи її удосконалення.

зайнятість, безробіття, державна політика зайнятості

Трансформаційні процеси в економічній системі, складний кризовий період в Україні сприяли загостренню низки проблем, зокрема проблеми зайнятості, напруги на ринку праці, недосконалості регулювання попиту і пропозиції робочої сили з боку держави й механізмів соціального захисту звільнених працівників. Таким чином, проблема зайнятості та соціальної захищеності населення на сьогодні є вельми актуальною і болючою як для суспільства, так і для держави загалом.

Державна політика України у сфері зайнятості не відповідає умовам нестабільної економічної ситуації. Різке скорочення обсягів виробництва, зменшення кількості робочих місць, зростання рівня цін призводять до збільшення чисельності безробітних, зменшення реальних доходів громадян, зубожіння населення. У кризових умовах необхідно звернути увагу на оптимізацію зайнятості, розвиток малого та середнього бізнесу, забезпечення рівних можливостей на ринку праці. Держава повинна активно реалізовувати програми політики покращення зайнятості. Саме окреслене вище визначило актуальність обраної теми.

Проблеми зайнятості, можливості удосконалення державного регулювання та державної політики зайнятості розглядалися багатьма зарубіжними вченими, починаючи ще від Дж. Кейнса та К. Маркса [1]. Проблеми ефективної зайнятості досліджували М. Алле, Р. Еренберг, М. Портер, Р. Сміт, Дж. Ріфкін, Й. Шумпетер. Загальнотеоретичні основи розвитку ринку праці та зайнятості в Україні розглядалися в працях В. Близнюк, Д. Богині, В. Будкіна, Т. Коропчук, Т. Мірошніченко, Л. Шевченко, Т. Засць, М. Корецького [2]. Зайнятість в умовах трансформаційної економіки досліджувалася в працях В. Секретарюка, В. Герасимчука, А. Колота, В. Лєтєха, Л. Чиждова [3].

У науковій літературі проблема зайнятості розглядається переважно з економічного боку, а питання удосконалення державної політики в сфері зайнятості та безробіття є фрагментарними і потребують подальшого дослідження.

Метою написання статті є обґрунтування напрямів удосконалення державної політики зайнятості в сучасних умовах нестабільної економічної ситуації. Для реалізації поставленої мети нами визначено такі завдання: встановити основні причини безробіття; проаналізувати рівень зайнятості населення України за останні кризові роки; узагальнити напрями державної політики в сфері зайнятості та запропонувати шляхи її удосконалення.

Зайнятість – це головна характеристика ринку праці, саме вона визначає соціально-економічний розвиток країни. У законодавстві України дається таке визначення зайнятості: зайнятість – це діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих та суспільних потреб, і така, що, як правило, приносить їм дохід у грошовій або іншій формі [4]. У ринковій економіці зайнятість – це сукупність соціально-економічних відносин із приводу включення суб'єкта праці в сферу матеріального і нематеріального виробництва за допомогою купівлі-продажу робочої сили з метою задоволення ним потреби в праці й одержання доходу.

В економічній ситуації, що склалася в 2008 – 2010 рр. у світі та в Україні зокрема, безробіття стало однією із основних соціально-економічних проблем, зумовивши поглиблення бідності, соціальної нестабільності, зростання злочинності, недовикористання суспільних ресурсів.

Світова економічна криза, за оцінками експертів є набагато масштабнішою порівняно з кризою 1929-1933 рр. Оптимістичні прогнози щодо її розвитку, які були зроблені на початку появи кризових явищ, не підтверджуються. Сьогодні не відчувається покращання ситуації в жодній з країн: поглиблюється криза банківської системи, скорочується виробництво, зменшується споживання товарів і послуг, зростає безробіття.

Глобальна фінансова криза може призвести до зростання на 20 мільйонів світової чисельності безробітних чоловіків і жінок. Беручи за основу переглянуті прогнози глобального економічного росту, зроблені Міжнародним валютним фондом, ООН, а також недавні доповіді, де для більшості країн, по яким є дані, прогнозується зростання безробіття: попередні оцінки Міжнародної організації праці вказують на можливе збільшення чисельності безробітних з 190 млн. у 2007 році до 210 млн. наприкінці 2009 року. Поточна криза найбільш серйозно вплине на такі сектори економіки, як будівництво, автомобільна галузь, туризм, фінанси, сфера послуг і ринок нерухомості.

За даними експертів Міжнародної організації праці (МОП), в 2009 році глобальне безробіття може становити від 6,3% до 7,1%, серед жінок - від 6,5% до 7,4%, серед чоловіків - від 6,1% до 7%. Кількість безробітних може зрости на 24-52 млн. осіб, серед них жінки становитимуть 10-22 млн. [5]. Серйозні диспропорції між попитом та пропозицією на ринку праці спостерігаються в усіх країнах.

Падіння промисловості України в січні 2009 року було найглибшим, починаючи з повоєнних років, а будівництво різко знижує обсяги виробництва вже другий рік поспіль. Враховуючи, що промисловість та будівництво формують 1/3 ВВП, економіка України на 1/3 вже перебуває в кризі, а інші 2/3 економіки знаходяться "на підході" до кризи. "Дно" кризи поки що не спостерігається, є перспектива різкого обвалу та тривалої депресії промисловості. Спад валового внутрішнього продукту в січні 2009 року відносно до аналогічного місяця 2008 року становив близько 15 % [6].

Рівень безробіття в ЄС у січні 2009 року становив 7,6% порівняно з 6,8% минулого року. За 9 місяців 2009 року становив 8,8%. За прогнозами в 2010 році рівень безробіття в Європі може сягнути 10% [7;8].

Рівень зареєстрованого безробіття загалом по Україні на 1 лютого 2009 р. становив 3,2% населення працездатного віку. Найвищий рівень зареєстрованого безробіття спостерігався у Черкаській області (5,4%), а найнижчий - у м. Києві (0,7%) [9]. Для порівняння, на 1 листопада 2008р рівень зареєстрованого безробіття в цілому по країні становив 1,9% населення працездатного віку і був у 2008 р. меншим на 0,1 відсоткового пункту порівняно з відповідним періодом 2007 року. Зазначений показник у сільській місцевості залишився на рівні попереднього місяця і становив 3,1% сільського населення працездатного віку. Рівень зареєстрованого безробіття серед міського населення зріс на 0,1 відсоткового пункту і становив 1,4% але, як і раніше, був

значно нижчим порівняно з відповідним показником серед сільського населення [10].

За даними державної служби зайнятості, у січні–жовтні 2008 р. її послугами скористалися 2,0 млн. незайнятих трудовою діяльністю громадян проти 2,1 млн. у січні–жовтні 2007 р. [9;10]. На обліку цієї установи на 1 листопада 2008 р. перебувало 560,5 тис. незайнятих громадян, які шукали роботу, з них близько двох третин (62,9%) становили жінки, майже половину – мешканці сільської місцевості, понад третину – молодь у віці до 35 років. На 1 лютого 2009 р. на обліку перебувало 930,0 тис. незайнятих громадян, які шукали роботу, з них понад половину становили жінки та понад третину - молодь у віці до 35 років [10;11]. На кінець лютого 2010 року даний показник знизився на 58,5% і складав 530 тис. осіб. З безробітням зіткнулися 13,9% українських сімей (кожна сьома сім'я) [12].

У 2008 р. серед безробітних майже кожний другий раніше займав місце робітника, майже третій – посаду службовця, а кожний четвертий не мав професійної підготовки. У 2009 році дані показники відповідно склали: кожний другий – робітник, кожний четвертий – службовець та кожний п'ятий без професійної підготовки.

Кількість зареєстрованих безробітних за 10 місяців 2008 р. порівняно з відповідним періодом минулого року скоротилася на 4,3% і на 1 листопада 2008 р. становила 530,1 тис. осіб, або понад третину безробітних працездатного віку, визначених за методологією МОП, що враховує також незайнятих осіб, які самостійно шукають роботу. Разом з тим порівняно з 1 жовтня 2008 р. зазначена кількість безробітних зросла на 3,2%.

Невідповідність попиту на робочу силу її пропозиції у професійно-кваліфікаційному та територіальному розрізі зумовлює значну міжрегіональну диференціацію зареєстрованого безробіття. Так у 2008 р. найвищий рівень зареєстрованого безробіття спостерігався у Рівненській області (3,3%), а найнижчий – у м. Києві (0,3%).

Слід зазначити, що у січні–вересні 2008 р. середня тривалість зареєстрованого безробіття порівняно з аналогічним періодом 2007 р. зменшилась на 1 місяць і на кінець вересня становила 6 місяців. При цьому кількість безробітних, які перебували на обліку державної служби зайнятості більше одного року, за останні 12 місяців зменшилась на 21,7% і на кінець вересня 2008р. становила 52,4 тис. осіб, або 10,2% від загальної чисельності зареєстрованих безробітних.

За повідомленнями підприємств, установ та організацій, кількість вільних робочих місць і вакантних посад упродовж жовтня 2008 р. зменшилась на 21,1 тис. і на кінець місяця становила 177,5 тис., що на 14,4% менше, ніж на цю ж дату 2007 р. Із зазначеної кількості вільних робочих місць (вакансій) більше половини призначалось для робітників, близько третини – для службовців і кожне сьоме вільне робоче місце – для осіб, які не мають професії.

У загальній кількості вільних робочих місць (198,6 тис.) на кінець вересня 2008р. кожне четверте було в переробній промисловості, восьме – в торгівлі та ремонті автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку, одинадцять – в державному управлінні та будівництві. Кількість вільних робочих місць і вакантних посад упродовж січня 2009 р. зменшилась на 4,6 тис., або на 5,1%, і на кінець місяця становила 86,5 тис. Майже половина вільних робочих місць (вакансій) передбачалась для робітників, більше третини - для службовців та кожне сьоме вільне робоче місце - для осіб, які не мають професії. За останніми даними, у загальній кількості вільних робочих місць (вакантних посад) кожне шосте було в переробній промисловості, сьоме -

у державному управлінні, десяте - в торгівлі та ремонті автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку, п'ятнадцяте - в будівництві.

Навантаження незайнятого населення, яке звернулося за сприянням у працевлаштуванні до державної служби зайнятості, на кінець жовтня 2008 р. становило 32 особи на 10 вільних робочих місць (вакантних посад) проти 27 на кінець попереднього місяця. Навантаження на 10 вільних робочих місць (вакантних посад) збільшилось з 96 осіб на початок січня до 108 осіб на початок лютого 2009 р. За регіонами зазначений показник коливався від 2 осіб у м. Києві до 150 осіб у Івано-Франківській області (2008 рік), та від 6 осіб у м. Києві до 584 осіб у Черкаській області (2009 рік).

У січні 2009 р. за сприяння державної служби зайнятості працевлаштовано 39,3 тис. осіб, що на 23,9% менше, ніж у грудні 2008 р. Серед працевлаштованих майже половину становили жінки та молодь у віці до 35 років.

У січні–вересні 2008 р. майже кожен четвертий незайнятий громадянин отримав роботу в переробній промисловості, кожен п'ятий – у сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві або у торгівлі та ремонті автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку. Найбільше зростання обсягів працевлаштування незайнятого населення порівняно з січнем–вереснем 2007 р. спостерігалось у торгівлі та ремонті автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку (на 9,1 тис. осіб), сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві (на 1,6 тис. осіб), діяльності транспорту та зв'язку (на 1,4 тис. осіб). У 2009 році серед працевлаштованих незайнятих осіб більше половини зайняли місця робітників, 23,2% – посади службовців, 21,6% – місця, які не потребують спеціальної підготовки.

Рівень працевлаштування незайнятих громадян у січні–жовтні 2008 р. порівняно з відповідним періодом минулого року зріс на 2,9 відсоткового пункту і становив 48,9%. За регіонами зазначений показник знаходився в межах від 42,4% у Чернівецькій області до 74,8% у м. Києві. У січні 2009 р. порівняно з груднем 2008 р. рівень працевлаштування незайнятих громадян скоротився на 1,5 відсоткового пункту і становив 3,8%. Найбільше скорочення зазначеного показника за вказаний період спостерігалось у Дніпропетровській, Івано-Франківській областях та м. Києві. Найвищий рівень працевлаштування незайнятих громадян спостерігався у м. Києві (9,2%), а найнижчий - у Запорізькій області (2,3%).

Із Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття у жовтні 2008 р. на допомогу по безробіттю витрачено 214,3 млн.грн. Середньооблікова кількість безробітних, які її отримували впродовж зазначеного місяця, становила 406,6 тис. осіб, або 76,7% від загальної кількості тих, що мали статус безробітного. Середній розмір допомоги у жовтні 2008 р. порівняно з відповідним місяцем минулого року зріс на 68,0% і становив 526,97 грн., що дорівнює 96,7% законодавчо встановленого мінімального рівня заробітної плати (545 грн.). У січні 2009 р. на допомогу з безробіття витрачено 306,3 млн. грн. Середньооблікова кількість безробітних, які її отримували впродовж зазначеного місяця, становила 506,7 тис. осіб, або 56,3% від загальної кількості тих, що мали статус безробітного [10;11].

Без вирішення питання працевлаштування з обліку державної служби зайнятості у січні–жовтні 2008 р. знято 447,6 тис. осіб, у тому числі у жовтні – 40,1 тис. осіб. В аналогічному періоді 2007 р. зазначені показники відповідно становили 557,2 тис. осіб та 55,5 тис. осіб.

Експерти також прогнозують відтік людей у регіони. Адже чимало з них зайняті у промисловості та будівництві. До того ж вони орендують житло.

Також важливою є проблема міграції робочої сили. Експертні оцінки дають підставу стверджувати, що реальна кількість працівників-мігрантів у десятки разів більша за офіційну. Згідно із результатами загальнонаціонального соціологічного моніторингу, досвід тимчасової трудової міграції за кордон мають члени 10,2% українських сімей. За інформацією дипломатичних представництв України, в Польщі перебувають 300 тис. громадян України, в Італії та Чехії – по 200 тис, у Португалії - 150 тис, Іспанії – 100 тис, Туреччині - 35 тис, у США – 20 тис. Водночас існують й інші оціночні дані щодо кількості українських працівників-мігрантів. Деякі економісти називають цифру до 5 млн. осіб [13].

Дослідження ринку праці підтверджує невідповідність вимог професійно-кваліфікаційної структури до попиту на робочу силу. Не менш важливою є якісна невідповідність попиту та пропозиції на ринку праці. За даними соціологічного моніторингу, який щорічно проводить Інститут соціології НАН України, частка респондентів, які зазначили, що характер їх роботи не відповідає їх професійно-освітньому рівню зросли з 30% у 2002 році до 37,8% у 2003 році. Причому тільки 15,3% у 2003 році були згодні з тим, що вони мають можливість реалізувати себе як фахівці [14].

Що стосується питання стану зайнятості населення в галузях, то в даний момент страждають експортно-орієнтовані галузі економіки: виробництво мінеральних добрив, сільське господарство (у зв'язку із зниженням цін на зернові із-за хорошого урожаю цього року у всьому світі), металургійна галузь. Навіть в умовах кризи продовжує розвиватися вітчизняний транзитний бізнес. Через Україну йде велика кількість вантажів, і це саме та галузь, в якій зараз варто шукати роботу. Робота в Україні - свого роду чинник ризику: якщо ви працюєте на вітчизняну компанію, ви одними з перших підпадете під ризик звільнення. Тому що все взаємозв'язано в економіці, відбувається ланцюгова реакція кризи: банки мають борги, але не мають грошей і довіри кредитувати підприємства, підприємства-експортери не дають достатньої кількості валюти для забезпечення внутрішнього ринку країни. Перше веде до зупинки виробництва на підприємствах з поганим управлінським апаратом. Друге – до штучного напруження інфляції усередині країни, що впливає на решту всіх компаній, примушуючи їх підвищувати ціни на свою продукцію. Завищені ціни зменшує кількість споживачів, здатних купити товар.

Перші ознаки кризи у вітчизняних компаніях можна спостерігати вже сьогодні. Деякі організації скорочують 40% – 60% чисельності свого персоналу. В першу чергу, скорочують свої штати девелоперські компанії, фінансові інститути, банківські установи, холдинги. Так само є компанії, які використовують економічну кризу з метою позбавитися від “роздутого” кадрового штату.

Наступними кого торкнулась криза були будівельні і ріелторські контори. У будівельній галузі персонал залишився без роботи із-за застою на ринку нерухомості і заморожених проектів нових будівництв. Багато будівельних фірм відправили свої бригади, а разом з ними і технічних будівельних спеців (інженерів, проектувальників), в безкоштовні відпустки до лютого 2009 року. Потім хвиля звільнень почалася в масовому масштабі. Починаючи від хатніх робітниць і до банківських службовців. Так зниження об'ємів споживчого кредитування привело до падіння продажів в магазинах електроніки і побутової техніки. Найбільші торгові мережі буде звільнено не менше 20 - 30% співробітників. “Під роздачу кризи”, перш за все, потрапили продавці-консультанти і касири. Більш менш на ринку праці ситуація залишалась стабільною для ІТ-спеціалістів, програмістів, системних адміністраторів, менеджерів з продажу. Їм

повезло більше, на противагу від маркетологів і піарників. Але, на сьогоднішній день ринок ІТ фахівців вже насичений.

Кількість резюме в області “Страхування” виросло на 84%, “Юристи” – майже на 48%, “Будівництво і нерухомість” – 60%. Сьогодні в галузі будівництва вже налічують 100 тис. безробітних тільки в Києві.

Попри фінансову кризу, яка призвела до скорочень з робочих місць працездатного населення, попит на низку спеціальностей в Україні залишається. Адже кризові менеджери чи то менеджери з продажів зараз, як ніколи затребувані.

Однак здебільшого нині власники підприємств вимушені через різке падіння доходів відправляти частину працівників у неоплачувані відпустки, переводити їх на неповний робочий день або ж і звільнити. Згідно з даними останнього моніторингу Міністерства праці та соціальної політики, з 12 мільйонів зайнятого населення у режимі неповного робочого дня працюють 82 тисячі осіб, а ще близько 22 тисячі – змушені були піти у відпустку. Що ж до рівня безробіття, то він, за прогнозами відомства, може зрости до 8% [14].

Експерти кажуть, що у даній ситуації найбільш уразливими є працівники металургійної, будівельної, фінансової галузей, а також сфери сервісу. А от забезпеченими є бюджетники. Через подорожчання паперу та зменшення надходжень від реклами, деякі друковані видання скорочують персонал, відмовляються від позаштатників. Така ж ситуація спостерігається на радіостанціях та телевізійних ЗМІ.

Втім сьогодні на ринку праці через фінансову кризу з'явилися й етичні проблеми, які лежать в площині роботодавця-найманий працівник. Зараз роботодавець почуває себе дуже впевнено стосовно своїх працівників. Тому може використовувати кризу у своїх інтересах. Наприклад, щоб не виконувати раніше взяті на себе зобов'язання.

Зараз криза ще десь "в головах", на папері. Вона дуже сильно піариться роботодавцями. Є випадки, коли роботодавці без реальних на те причин відіграються на працівниках, які раніше диктували свої умови. Це випереджає ситуацію на ринку праці. Можливо, ситуація цього не вимагає, але це відбувається. Про що свідчать ті ж скорочення працівників, коли компанії намагаються зекономити гроші, не думаючи про стратегічний розвиток. Криза закінчиться і треба буде шукати нових працівників. А колишніх повертати буде важко, якщо підприємство неетично з ними повелося. Про етику говорити складно, якщо звільнення працівників – єдиний метод збереження підприємства. Менеджер повинен шукати інші способи вирішення проблеми. Якщо компанія презентує себе як соціально орієнтована, не потрібно йти на такі кроки скорочення персоналу.

Олімпійський спокій зберігають деякі українські підприємці. З іншого боку, бізнес - це бізнес, він повинен приносити гроші, тому це (звільнення) може стати вимушеним кроком за певних обставин. Зараз головне – не панікувати та не робити різких рухів.

В умовах фінансової кризи на ринок праці виходять професіонали, які, образно кажучи, триматимуть компанію чи підприємство на собі. Зараз потрібні топ-менеджери, управлінці вищої ланки, які виведуть компанію з кризи з мінімальними затратами. Це люди з твердою рукою, здоровим розумом, ті, які можуть приймати непопулярні рішення, володіти харизмою, щоб надихнути команду на результат.

Кризові явища, що намітились наприкінці 2008 р., спричинили загострення ситуації у сфері розрахунків із працівниками. Заборгованість із виплати заробітної плати упродовж січня–вересня 2008 р. збільшилась на 27,0%, або 180,7 млн.грн., і на 1 жовтня становила 849,4 млн.грн. У цілому на зазначену дату обсяг несплаченої заробітної плати дорівнював 3,8% фонду оплати праці, нарахованого за вересень[15].

Борг економічно активних підприємств у січні–вересні 2008 р. збільшився на 85,6%, або 210,4 млн.грн., і на початок жовтня становив 456,2 млн.грн., або 53,7% загальної суми заборгованості.

З кожних 100 гривень, не виплачених економічно активними підприємствами на 1 жовтня 2008 р., 63 заборгували своїм працівникам підприємства промисловості, 13 – будівельні організації, ще 11 – організації, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям.

Найбільше зростання суми невиплаченої заробітної плати на економічно активних підприємствах упродовж 9 місяців зафіксовано у промисловості (на 150,4 млн.грн.), здебільшого за рахунок підприємств з добування вугілля, лігніту і торфу (на 61,8 млн.грн.), виробництва транспортних засобів та устаткування (на 34,4 млн.грн.), виробництва та розподілення електроенергії, газу та води (на 23,8 млн.грн.) і виробництва електричного, електронного та оптичного устаткування (на 14,4 млн.грн.), а також у будівництві (на 29,9 млн.грн.), сфері операцій з нерухомим майном, оренди, інжинірингу і надання послуг підприємцям (на 20,8 млн.грн.), діяльності транспорту та зв'язку (на 11,3 млн.грн.).

Зростання суми боргу перед працівниками економічно активних підприємств спостерігалось у 22 регіонах, при цьому найбільше – у Донецькій (на 59,5 млн.грн.), Харківській (на 42,1 млн.грн.), Львівській (на 33,6 млн.грн.), Луганській (на 26,2 млн.грн.) областях та в м. Києві (на 17,1 млн.грн.).

Кількість працівників економічно активних підприємств, яким вчасно не виплачено заробітну плату, на 1 жовтня становила 263,4 тис. осіб, або 2,3% загальної кількості працівників, зайнятих в економіці. Кожному із зазначених працівників не виплачено в середньому 1557 грн., що на 18,8% менше середнього розміру заробітної плати за вересень 2008 р.

Зменшення суми заборгованості з виплати заробітної плати протягом січня–вересня 2008 р. спостерігалось на підприємствах, які призупинили виробничо-господарську діяльність (економічно неактивні) – на 11,5% та на підприємствах-банкрутах – на 6,0%.

Заборгованість із виплати заробітної плати на 1 січня 2009 р. досягла 1188,7 млн. грн., порівняно із 668,7 млн. грн. на цю ж дату у 2008 р. Таке стрімке зростання порушило тенденцію постійного щорічного зменшення показника, яке спостерігалось впродовж останніх десяти років. Динаміка показника впродовж 2008 р. була неоднозначною: починаючи з жовтня сума боргу зростала значно швидшими темпами, ніж у січні – вересні, а станом на 1 грудня 2008 р. у 2,6 рази перевищила рівень на початок року.

Протягом 2008 р. сума невиплаченої заробітної плати збільшилася в усіх регіонах України, за винятком Тернопільської області, за цього найсуттєвіше – у Донецькій (на 94,6 млн. грн.), Харківській (на 56,2 млн. грн.) областях та у м. Київ (на 90,8 млн. грн.).

Протягом 2008 р. заборгованість працівникам економічно активних підприємств збільшилася в 3,1 рази (на 514,8 млн. грн.) і на 1 січня 2009 р. становила 760,6 млн. грн.

Високі темпи зростання суми невиплаченої заробітної плати у 2008 р. спостерігалися в усіх видах економічної діяльності. Найбільший приріст заборгованості зафіксовано на економічно активних підприємствах промисловості (279,2 млн. грн.) та будівництва (120,7 млн. грн.).

У регіональному розрізі збільшення суми боргу економічно активних підприємств спостерігалось у 26 регіонах, де темпи зростання становили від 9,3% в Одеській області до 48,9 % у м. Київ. Виняток становила Автономна Республіка Крим, де заборгованість зменшилася на 0,7%.

На 1 січня 2009 р. вчасно не отримали заробітну плату 371,7 тис. осіб, що становить 3,4% від загальної кількості штатних працівників, охоплених спостереженням. Рік тому ці показники становили, відповідно, 119,4 тис. осіб та 1,1%. Кожному із зазначених працівників не виплачено в середньому 1820 грн., що майже на рівні середньомісячної заробітної плати за 2008 р.

Серед регіонів найбільша питома вага працівників, яким не виплачено заробітну плату, зафіксована у Житомирській (11,3% від загальної кількості штатних працівників регіону), Луганській (7,2%) та Донецькій (5,6%) областях [15;16].

В умовах такого масштабного безробіття виникає необхідність як розроблення державних програм щодо захисту працездатного населення, так і пошук самими працівниками та працедавцями шляхів зниження рівня безробіття. Так Верховною Радою України був прийнятий Закон "Про внесення змін в деякі закони України відносно зменшення впливу світової економічної кризи на сферу зайнятості населення"[17]. Відповідно до цього закону в умовах виникнення страхового ризику Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України (далі – Фонд) на випадок безробіття може здійснювати заходи, направлені на попередження настання страхових випадків, у межах засобів, передбачених бюджетом Фонду. До цих заходів належать:

- фінансування витрат роботодавця на оплату праці працівників, які з метою запобігання вивільненню тимчасово переводяться за їх згодою на іншу роботу (до 6 місяців протягом року);

- фінансування витрат працедавця на професійну перепідготовку чи підвищення кваліфікації працівників, відносно яких є загроза вивільнення через реорганізацію чи перепрофілювання підприємства, тимчасову зупинку виробництва, за умови збереження за працівниками робочого місця;

- інші профілактичні заходи, визначені правлінням Фонду.

Порядок здійснення профілактичних заходів, направлених на попередження настання страхових випадків, затверджується правлінням Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування, при узгодженні з центральним органом виконавчої влади в сфері праці та соціальної політики. Стосовно осіб, які отримують допомогу з часткового безробіття, профілактичні заходи не використовуються.

На основі проведеного дослідження ми зробили такі висновки:

- зайнятість населення є найважливішою характеристикою ринку праці;
- питання ефективної зайнятості населення є особливо актуальним в умовах нестабільної економіки;

- до основних причини безробіття в Україні можна віднести: міграцію робочої сили, спад економіки і відповідне скорочення сукупного попиту на робочу силу;

- важкі умови праці; нерегулярну чи взагалі відсутню виплату заробітної плати.

На нашу думку, необхідним є: якісно змінити діючий соціально-економічний курс, переглянути пріоритети соціально-економічної політики, щоб основою зробити людину з її інтересами. Тільки така політика може стати основою для консолідації суспільства, для виходу з кризової ситуації з якомога меншими втратами. Вирішення короткотривалих проблем повинно враховувати можливості досягнення стратегічних цілей.

В умовах кризи та посткризової ситуації головна ціль державної політики повинна полягати в забезпеченні гарантованого прожиткового мінімуму.

Основні напрями політики боротьби з безробіттям: оптимізація зайнятості, розвиток підприємництва, сприяння посиленню здатності працівників до адаптації,

забезпечення рівних можливостей на ринку праці. Держава повинна активно висувати та реалізовувати програми політики покращення зайнятості. Зокрема, здійснювати якісну професійну підготовку, надавати дотації підприємцям, які беруть на себе зобов'язання підтримувати обумовлений рівень зайнятості, надавати консультаційну допомогу безробітним, створити сприятливі умови для бажаючих

Список літератури

1. Карл Маркс [Електронний ресурс] // Режим доступу http://ukr.wikipedia.org/wiki/Карл_Маркс.
2. Про зайнятість населення. Богиня Д. П. Основи економіки праці [Текст] : навч. посіб. / Д. П. Богиня. — 3-тє вид. — К.: Знання-Прес, 2002. — С. 270.
3. Історія економічних вчень [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ukrilib.net/history-ekonomichnix-vchen/95-kriza>.
4. Історія економічних вчень [Електронний ресурс] // Режим доступу : Про зайнятість населення... <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.
5. Остапчук Ю. Безработица: есть ли свет в конце тоннеля? (5.03.2009) // BIZ.liga.net.
6. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи (інформаційний огляд) // <http://www.nis.gov.ua>.
7. В Евросоюзе ожидают существенного увеличения числа безработных (6.03.2009) // BIZ.liga.net.
8. Безработица в США побилла 26-летний рекорд (6.02.2009) // BIZ.liga.net.
9. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] // Режим// ukrstat.gov.ua.
10. Соціально-економічне становище України за січень 2009 року. Повідомлення Державного комітету статистики України // ukrstat.gov.ua.
11. Соціально-економічне становище України за січень 2010 року. Повідомлення Державного комітету статистики України // ukrstat.gov.ua.
12. Каждая седьмая украинская семья столкнулась с потерей работы (5.03.2009) // BIZ.liga.net.
13. Число безработных может вырасти после возвращения заробітчан (9.03.2009) // <http://kp.ua>.
14. Українське суспільство — 2002. Соціологічний моніторинг / За ред. д. е. н. В. Ворони, д. е. н. В. Шульги. — К.: Ін-т соціології НАН України, 2003. — 648 с.
15. Експрес – випуск від 25.02.2009, №208. Повідомлення Державного комітету статистики України // ukrstat.gov.ua.
16. Соціально-економічний розвиток України за січень – лютий 2010 року // Державний комітет статистики// ukrstat.gov.ua.
17. Про зайнятість населення [Електронний ресурс] : Закон України // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>

Н. Глевацька, В. Михайлович

Занятость населения Украины в условиях нестабильной экономической ситуации: основные проблемы и направления их решения

Определено понятие занятость. Произведена оценка уровня занятости в Украине в период кризиса.

N. Glevatskay, V. Mikhaylovich

Employment of populated Ukraine in conditions instability economic situation: problems and decision on a matter

The article is devoted the problems of employment. Did estimate of level employment in Ukraine.

Одержано 27.04.10